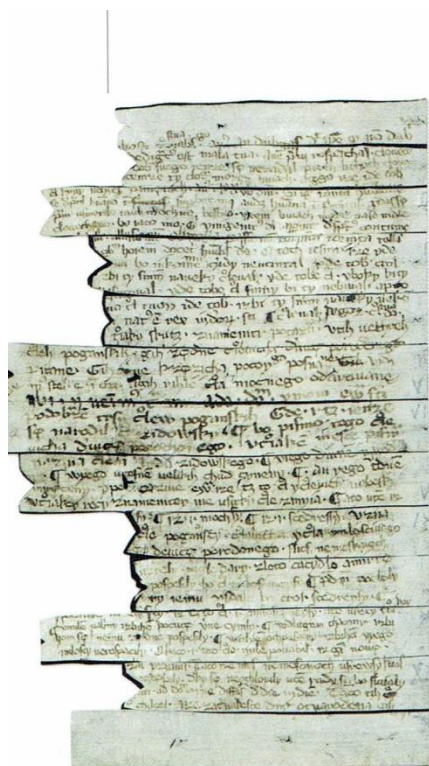

Temat lekcji: Średniowieczne zabytki języka polskiego

Nauczyciel: Anna Bielenda (anjabelenda@gmail.com)

1. Proszę zapoznać się z treścią materiałów z podręcznika - str. 264-239 lub scan.
2. Proszę w zeszytcie wypisać wszystkie zabytki piśmiennictwa polskiego z zaznaczeniem czasu powstania oraz treści w nich zawartej (z tabeli –s.264 i ze s.265)

Fragmety odnalezionych w 1890 roku przez Aleksandra Brücknera Kazań świętokrzyskich

Średniowieczne zabytki języka polskiego

Określamy tym mianem wszelkie teksty, które powstały w średniowieczu. Dają nam dziś obraz ówczesnej polszczyzny: systemu fonologicznego i morfologicznego, dawnego słownictwa. Ponieważ z tego okresu zachowało się niewiele tekstów napisanych w języku polskim, cenne są również utwory łacińskie, w których pojawiają się pojedyncze polskie słowa czy pierwsze zdania po polsku. Takimi tekstami są na przykład kroniki, życiorysy świętych, dokumenty urzędowe (przywileje, akty fundacyjne kościołów czy miast). Najważniejsze z nich zostały zebrane w tabeli.

nazwa zabytku	wiek	treść	słownictwo w języku polskim
Geograf bawarski	IX	tematyka geograficzno-historyczna, opis plemiennych terytoriów środkowej Europy	nazwy plemion sąsiadujących z państwem niemieckim, w tym zamieszkujących obszary późniejszego państwa polskiego, np. <i>Wiślanie, Coplanie, Słężanie, Opolanie</i>
Dagome iudex	X	dokument, w którym Mieszko I oddaje swoje państwo pod opiekę papieską	polskie nazwy, np. <i>Kraków, Odra, Cniezno, Prusowie, Rusowie</i>
Kronika biskupa Thietmara	X/XI	opis walk niemiecko-polskich w latach 1000, 1010, 1015	nazwy plemion, grodów, rzek, np. <i>Słężanie, Głogów, Krosno, Wrocław, Odra, Bóbr</i>
Bulla gnieźnieńska, zwana złotą bullą	XII	spisany w kancelarii papieża rejestr dóbr arcybiskupstwa gnieźnieńskiego	410 polskich wyrazów, nazw miejscowych i osobowych, np. <i>Dolsko, Dębica, Łęczycza, Czaple, Bogumit, Cieszymyst, Mitosz</i>
Księga henrykowska	XIII	dzieje klasztoru cystersów w Henrykowie na Dolnym Śląsku	pierwsze zanotowane zdanie w języku polskim: <i>Daj, ac ja pobruszę, a ty poczywaj</i> („Daj, niech ja pomieję, a ty odpoczniij” – tak miał powiedzieć chłop do żony mielącej na żarnach)

Utwory powstałe w języku polskim pochodzą dopiero z drugiej połowy XIV oraz z XV wieku (por. kwestię powstania *Bogurodzicy*). Stanowią je zarówno teksty o tematyce religijnej, jak i świeckiej. Można wśród nich znaleźć kazania, przekłady modlitw, psalterze, tłumaczenia Biblii, wiersze religijne, poezję świecką, rotę przysięg sądowych. Oprócz utworów omówionych w podręczniku (*Bogurodzica*, *Lament świętokrzyski*, *Legenda o świętym Aleksym*, *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*) warto pamiętać również o innych tekstach w języku polskim, które powstały u początków tworzenia się naszej literatury:

► **Kazania świętokrzyskie**

pierwsza połowa XIV wieku; znalezione w księdze należącej do klasztoru benedyktynów na Świętym Krzyżu (Łysej Górze) w Górach Świętokrzyskich, przeznaczone dla wykształconych odbiorców, napisane oficjalną odmianą języka

► **Kazania gnieźnieńskie**

początek XV wieku; przeznaczone dla niewykształconych odbiorców, napisane potoczną odmianą polszczyzny

► **Ojciec nasz, Zdrowaś Mario, Wierzę w Boga, Dziesięcioro przykazań, Spowiedź powszechna**

około XV wieku; tłumaczenia modlitw na język polski

► **Psalterz floriański**

przełom XIV/XV wieku; najstarszy polski przekład psalmów, nazwa pochodzi od opactwa Sankt-Florian w Austrii, gdzie został odkryty

► **Psalterz puławski**

XV wiek; drugie staropolskie tłumaczenie psalmów, nazwa pochodzi od Puław, gdzie rękopis w XIX wieku był przechowywany

► **rotę przysięg sądowych**

od końca XIV do końca XV wieku – dokładnie datowane; formuły przysięg świadków i stron procesowych, najważniejsze świadectwo odmiany języka mówionego, a także różnic między odmianami regionalnymi, ówczesnej leksyki, nazw osobowych i miejscowych

► **Przećwał Słota *Pieśń o chlebowym stole* zwana inaczej *O zachowaniu się przy stole***

początek XV wieku; najstarszy świecki wiersz dydaktyczno-obyczajowy mówiący o zasadach zachowań towarzyskich

► **Jakub Parkoszowicz *Traktat ortograficzny***

połowa XV wieku; pierwsza próba uporządkowania ortografii polskiej

► **Satyra na leniwych chłopów**

druga połowa XV wieku; krytyka chłopstwa